

³ Гетьманчук О. Початок візового експерименту / О. Гетьманчук // Дзеркало тижня. – 2003. – 4 жовтня. – С. 6.

⁴ Bazary padły pierwsze. Rozmowa z Bohdanem Wyznikiewiczem i Marcinem Peterlikiem z Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową // Gazeta Wyborcza. – 2002. 5.03. – S. 15-16.

⁵ Informacja Ministra Spraw Zagranicznych RP Włodzimierza Cimoszewicza o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej (przedstawiona na Posiedzeniu Sejmu w dniu 14 marca 2002 roku). [Електронний ресурс]. // <http://www.ms.gov.pl/index.php> – Назва з екрану.

⁶ Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / Інститут регіональних досліджень «Євро-Регіо Україна». – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 270-271.

⁷ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про умови поїздок громадян (Набула чинності 09.10.2003 р.) [Електронний ресурс]. // <http://www.mfa.gov.ua> – Назва з екрану.

⁸ Стоєцький С. «Візове питання» в українсько-польських відносинах / С. Стоєцький // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1 (16). – С. 162-163.

⁹ Стоєцький С.В. Україна у зовнішній політиці Республіки Польща: євроатлантичний та євро інтеграційний вимір: дис.... канд.політ.наук: 23.00.02 / С.В. Стоєцький, НАН України. Інститут європейських досліджень. – К., 2007. – С. 133.

¹⁰ WEN w Kijowie. Struktura obrotów towarowych Polski z Ukrainą w 1999 – 2004 r. w grupach. [Електронний ресурс]. // <http://users.adamant.net/wehamb>

¹¹ Сироватка С. Два фронти. Стратегічні питання економічних відносин Польщі й України залишаються без відповідей / С. Сироватка // День. – 2004. – 29 квітня. – С. 5.

¹² Стрільчук Л.В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / Л.В. Стрільчук: монографія. – Луцьк: Волинські старожитності, 2013. – С. 228.

¹³ Оніщук М. Польсько-українські відносини після вступу Польщі в ЄС: більше оптимізму / М. Оніщук // Інституційні реформи в ЄС: Аналітичний щоквартальник. – 2003. – Вип. 4. – С. 58.

¹⁴ Стрільчук Л.В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / Л.В. Стрільчук: монографія. – Луцьк: Волинські старожитності, 2013. – С. 229.

¹⁵ Борщевський В.В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах європейської інтеграції : Монографія / В.В. Борщевський. – Львів: Аверс, 2007. – С. 154– 155.

¹⁶ Там само. – С. 156 – 157.

¹⁷ Стрільчук Л.В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / Л.В. Стрільчук: монографія. – Луцьк: Волинські старожитності, 2013. – С. 231.

¹⁸ Стоєцький С.В. Україна у зовнішній політиці Республіки Польща: євроатлантичний та євроінтеграційний вимір: дис.... канд.політ.наук: 23.00.02 / С.В. Стоєцький, НАН України. Інститут європейських досліджень. – К., 2007. – С. 160 – 161.

УДК: (477+475) [339.92:341]

© Людмила Стрільчук
(м. Луцьк)

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МІЖЕТНІЧНІ СТОСУНКИ НА РІВНІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті аналізуються польсько-українські міжетнічні відносини на прикладі взаємин національних та громадських організацій національних меншин двох сусідніх країн. Від того наскільки комфортно почуває себе польська меншина в Україні та українська меншина у Польщі, як забезпечуються їх національні, освітні та культурні потреби великою мірою залежать міждержавні взаємини. Республіка Польща та Україна проводять активну політику допомоги своїм національним меншинам. Однак, існує чимало проблем соціально-економічного та культурного характеру в середині національних та громадських утворень національних меншин.

Ключові слова: національна меншина, міжетнічні стосунки, громадські організації, культура, освіта, співпраця, Республіка Польща, Україна.

Lюдмила Strilchuk. Polish Ukrainian interethnic relations at the level of the national or public organization. The article investigates the problem of the Polish-Ukrainian interethnic relations on the exam-

ple of the national and public organizations of the national minorities of the two neighbouring countries. The degree of comfort the Polish minority will have in Ukraine and Ukrainian minority will have in Poland, the way their educational, cultural and national needs will be satisfied will greatly depend on the interstate relations. Republic of Poland and Ukraine pursue policy of help to their national minorities. However, national and public formations within national minorities have a is a number of cultural and social and economic problems.

Keywords: national minority, interethnic relations, public organizations, culture, education, cooperation, Republic of Poland and Ukraine.

Людмила Стрільчук. Польско-украинские межэтнические отношения на уровне национальных и общественных организаций. В статье анализируются польско-украинские межэтнические отношения на примере взаимоотношений национальных и общественных организаций националь-

ных меньшинств двух соседних стран. От того насколько комфортно чувствует себя польское меньшинство в Украине и украинское меньшинство в Польше, как обеспечиваются национальные, образовательные и культурные потребности во многом зависят межгосударственные отношения. Республика Польша и Украина проводят активную политику помощи своим национальным меньшинствам. Однако, существует немало проблем социально-экономического и культурного характера в середине национальных и общественных образований национальных меньшинств.

Ключевые слова: национальное меньшинство, межэтнические отношения, общественные организации, культура, образование, сотрудничество, Республика Польша, Украина.

Постановка наукової проблеми. Від того наскільки комфортно почуває себе польська меншина в Україні та українська меншина у Польщі, як забезпечуються їх національні, освітні та культурні потреби великою мірою залежать міждержавні взаємини. Тому, дослідження польсько-українських відносин на рівні національних меншин є важливою складовою сучасних двосторонніх взаємин.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням відносин Польщі та України на рівні національних меншин є досить популярною проблемою, що піднімалася у різні періоди українськими та польськими істориками, політиками, етнологами. Серед найважливіших робіт останніх десятиліть слід, все ж, виділити праці О. Калакури, Ю. Макара, М. Сороки, Г. Стронського, Н. Медведчук. Національно-культурні товариства та громадські організації національних меншин досліджували Г. Висоцька, А. Гарбарук, С. Рудницький.

Метою статті є аналіз польсько-українських міжетнічних відносин на рівні національних, громадських та культурних організацій. Відповідно до мети у статті ставляться наступні **наукові завдання**: дослідити особливості утворення та діяльності організацій національних меншин української у Польщі та польської в Україні, прослідкувати нормативно-правову базу, на яку вони спираються та зв'язки з країною походження, проаналізувати проблеми з якими стикаються національні та громадські організації національних меншин.

Виклад основного матеріалу. Польська та українська меншини в Україні та Польщі, відповідно, є нетиповими для Центральної і Східної Європи, оскільки вони не сконцентровані в прикордонних регіонах і не живуть у компактних поселеннях. Інакше кажучи, польська та українська меншини переважно мешкають не поблизу кордону і не утворюють більшості в жодній територіально-адміністративній одиниці. Це стало наслідком значних переселенських акцій та зміни кордонів після Другої світової війни. За переписом 2001 року в Україні проживає 144,1 тис. поляків, або 0,3 % всіх жителів держави. За неповними даними польської офіційної статистики, на теренах Польщі мешкає 150-

200 тис. українців, а за відомостями Об'єднання українців Польщі – 350-500 тис. українців¹.

Законодавчо права національних меншин закріпила Декларація «Про державний суверенітет України», яка гарантувала «всім національностям, що проживають на території республіки, право вільного національно-культурного розвитку»². Рубіжне значення мав Закон «Про національні меншини України»³ (1992 рік), який заклав юридичну базу правових гарантій національним меншинам, у т. ч. й полякам. Базовим для утвердження українсько-польських міждержавних відносин, загалом, та відносин щодо національних меншин, зокрема, став Договір між Україною і Республікою Польша про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. Договором закріплювалося право поляків в Україні на вивчення і навчання рідною мовою, вільне вживання останньої та розповсюдження; створення і утримання власних освітніх, культурних, релігійних організацій і товариств, сповідування своєї релігії, встановлення та підтримка контактів між собою як у межах держави проживання, так і поза її межами⁴. Аналогічні права гарантував даний документ і українській меншині у Польщі⁵.

Польша, у порівнянні з низкою багатонаціональних держав, є доволі консолідованою країною і в релігійному, і в етнічному плані. 96 % населення складають поляки, а решту – представники інших народів. 90 % населення Польщі – католики. Українці є другою за величиною національною меншиною Польщі, після німців⁶. Згідно із даними перепису населення у 2002 році, понад 27 тис. польських громадян визнають себе українцями. Сьогодні найбільш компактними районами їх проживання є Вермінсько-Мазурське воєводство та великі міста, такі як Варшава (близько 10 тис. українців) та Краків (3 тис.)⁷.

За переписом 2001 року поляки мешкали, практично, в усіх регіонах України, але більшість із них пов'язана із традиційними районами розселення: Галичиною, Волинню, Поділлям, Поліссям, Київщиною. Так, на Львівщині, Тернопільщині, Івано-Франківщині, Волині та Рівненщині проживало 38,4 тис. поляків, на Хмельниччині та Вінниччині – 26,8 тис., на Житомирщині та Київщині і у місті Києві – 58,8 тис. осіб; великою залишається питома вага і на Півдні України⁸.

Україна та Польша намагаються повною мірою забезпечити сприятливі умови для реалізації права національних меншин на вираження та розвиток своєї етнічної, культурної та релігійної самобутності, згідно декларації цього права у Договорі про добросусідство від 1992 року. Одним із проявів державного забезпечення згаданого договору є заснування та підтримка освітніх, культурних і релігійних організацій та товариств української і польської національних меншин на території обох держав.

Згуртування української меншини у Польщі розпочалося з лютого 1990 року на хвилі демократичних змін на базі УКСТ утворилося Об'єднання

українців Польщі (ОУП) та Союз українців Польщі (СУП). Ними було створено багато галузевих та регіональних організацій, таких як: Союз Української Незалежної Молоді, Об'єднання Українців Підляшшя, Об'єднання лемків, Українське Лікарське Товариство, Українське Вчительське Товариство у Польщі, Спілка Українців-політв'язнів сталінського періоду, Фонд імені Святого Володимира Хрестителя Русі, Фонд «Заграда», Фонд української культури⁹ та ін. Філії цих організацій розгорнули активну роботу в близько 200 населених пунктах Польщі¹⁰. Найбільше осередків ОУП розгорнуло свою роботу у Варшаві, Вроцлаві, Кракові, Люблині, Лодзі, Холмі, а також в Ельблонгському, Ольштинському та Кршалінському воєводствах¹¹. З'явилися нові друковані видання: двомісячник «Над Бугом і Нарвою», греко-католицький тижневик «Благовіст». ОУП реалізує проекти, адресовані до різних суспільних груп (дітей, молоді, студентів, осіб середнього і старшого віку). Серед організованих заходів були і міжнародні проекти, такі як: «Лемківська Академія», концерти церковної музики, дитячі фестивалі, історичні семінари. З 1990 року ОУП є видавцем тижневика «Наше слово» і багатьох інших часописів та книг, виданих українською і польською мовами. Об'єднання є співвидавцем телевізійної програми «Теленовини», яка виходить на Регіональному телебаченні TVP-3, співпрацює з польським радіо, реалізуючи україномовні програми.

Досить активну діяльність розгорнув і Союз українців Польщі. Зокрема, його першочерговими завданнями було поставлено контроль за дотриманням прав української національної меншини в Польщі згідно норм міжнародного права та Конституції Республіки Польща, а також діяльність спрямована на розвиток української культури в РП та українсько-польське зближення. Союз нараховує близько 7500 членів¹².

Об'єднання українок, що теж було створене в 1990 році, головною своєю метою декларує охорону та розвиток національних традицій, організацію шкіл вивчення української мови, допомогу та опіку над хворими і непрацездатними. Даний осередок є членом Світової федерації українських організацій жінок з центром у Торонто. Українське товариство лікарів створило територіальні осередки у Гданську, Кракові, Перемишлі, Вроцлаві та Щецині. Організація намагається популяризувати медичні знання, надавати допомогу хворим, непрацездатним особам, студентам, які здобували медичну освіту.

Організація української молоді «Пласт» організовує літні відпочинки для молоді, нараховує більше 200 осіб у 15 осередках, має свій друкований орган «Вісник пласту». Дещо іншою за характером є Союз української молоді, який ставить за мету розвиток суспільної та культурної активності серед української молоді та студентства, популяризацію української історії та культури¹³.

Регіональні організації, такі, як Об'єднання лемків, Союз українців Підляшшя культивують розвиток лемківської та підляшківської культури, займаються охороною пам'яток, допомагають в організації навчання молоді української мови. Вони налічували, у різні роки, по кілька сот членів, велась робота по українсько-польському та українсько-білоруському зближенню. Союз українців Підляшшя є досить відомим і популярним об'єднанням серед українців Польщі. Завдяки його діяльності український національний рух на Підляшші стабілізувався. Стали традиційними Фестивалі української культури «Підляська осінь» та інші культурні заходи, організовані Союзом. 30 грудня 1989 року в Польщі було створено і 30 березня 1990 року зареєстроване Об'єднання лемків, яке організовує музеї, проводить свята культури – «Лемківська Ватра».

Ще однією організацією, яка активно підтримує та розвиває українську культуру у Польщі, є Товариство «Український народний Дім». Метою Товариства задекларовано збереження надбань української культури та традицій на Закарпатті, зокрема в Перемишлі, а також допомога українській громаді в багатьох сферах життєдіяльності¹⁴.

Від 1992 року у Польщі діє Українське Вчительське Товариство, яке своїм завданням ставить інтеграцію та активацію українських вчителів та вихователів і освітньо-виховну діяльність серед української громади. Свою мету організація здійснює через такі напрями діяльності: організація шкіл з українською мовою навчання, розробка навчальних програм та підручників, поширення знань про Україну, її культуру, географію, історію. Товариство організовує конференції, наукові сесії, курси для вчителів української мови, видає суспільний журнал «Рідна мова»¹⁵.

Українськими культурно-освітніми організаціями в Польщі активно ведеться і видавнича робота. Окрім вище названих, з'являються україномовні, або частково україномовні – кварталник «Зустріч», місячник «Перемишльські дзвони» та інші. Польська держава надає фінансову допомогу національним меншинам на видання газет. Зокрема, українці отримували дотацію на видання тижневика «Наше слово», місячника українців Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», часопису лемків «Ватра». Культурна діяльність української меншини в РП опиралася на функціонування осередків культури, якими було створено бібліотеки, читальні зали, організовувалися національні та релігійні свята, відбувалося навчання української молоді, проходили концерти. Упродовж 90-х років ХХ століття національно-культурні організації українців Польщі починають нарощувати силу і розширювати сферу своєї діяльності, при цьому досить важливу, консолідуючу роль відігравали православна та греко-католицька церкви.

Як показує досвід польсько-українських взаємин останніх двадцяти років, між Україною та Польщею, практично, не було непорозумінь у питаннях задоволення культурно-освітніх та релігій-

них потреб національних меншин. Від самого початку налагодження двосторонніх відносин сторони домовилися про те, що становище національних меншин не слід використовувати як аргумент тиску у двосторонніх відносинах.

13 травня 1990 року відбувся Конгрес поляків України, який відкрив можливості та перспективи для консолідації польської громади, засвідчив прагнення поляків України до відродження національної самобутності¹⁶. Зростання кількості осередків української полонії вимагало створення нового формату організації. Саме тому, на Другому Конгресі, який відбувся уже в умовах незалежної України, у жовтні 1991 року, було створено Спілку поляків України (СПУ), затверджено її статут та програму діяльності. Головною метою СПУ було визначено «...національне відродження поляків, пробудження та розвиток національної свідомості, робота задля громадського і культурного розвитку громадян України польського походження»¹⁷. Настрій української полонії, на нашу думку, досить точно передав тодішній голова СПУ С. Шалацький: «Вірю, що незалежна Україна стане для нас матір'ю»¹⁸.

Поляки, громадяни України, створили ряд національних товариств регіонального та всеукраїнського масштабів. Існують також професійні об'єднання поляків в Україні. Переважна більшість культурно-освітніх організацій польської меншини діє в Івано-Франківській, Житомирській, Волинській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій областях, у місті Києві. Національно-культурні товариства стали першою дієвою організаційною формою етнічної мобілізації поляків України. Їх головною метою було згуртування представників української полонії навколо спільних етнічних інтересів, національної ідентифікації на основі таких чинників, як мова, традиції та історична пам'ять. Справа у тому, що сучасна полонія є однією із найбільш асимільованих національних меншин України, здебільшого русифікованою в містах та зукраїнізованою у сільській місцевості¹⁹. Процес національно-культурного відродження ускладнювало ще й те, що поляки на території України, практично, не мали місць компактного проживання. Однак, це не завадило польській меншині успішно зайняти свою нішу у національному житті України.

У 1991 році з'явилася Спілка поляків України, яку очолив С. Шалацький, пізніше його змінив С. Костецький. СПУ визначила своїм завданням об'єднання всіх польських громадських утворень на території України та національне відродження польської меншини в Україні. СПУ мала відділення в 12 областях України, нараховувала 5 тис. осіб. Сьогодні в Україні зареєстровано 59 громадських об'єднань польської національної меншини. З'являється ряд обласних польських товариств, серед них слід виділити: Товариство польської культури Львівської землі, Культурно-освітнє товариство поляків у Тернополі, товариство відродження польської культури імені Ю. Словацького у Кременці, Товариство польської культури імені

А. Міцкевича у Києві, Товариство польської культури імені А. Міцкевича у Чернівцях, товариство польської культури імені Ф. Карпінського в Івано-Франківську, Товариство польської культури Волинської землі у Луцьку та ін.²⁰. Кожне із товариств має розгалужену систему відділів у містах та селах регіонів.

Окремо слід згадати Товариство «Україна – Польща», засноване в 1991 році. Особливим для цієї організації став 1995 рік, коли її очолив відомий громадський діяч, правозахисник, народний депутат України Б. Горинь. Завдяки його старанням було налагоджено ділові зв'язки з товариством «Польща-Україна» (м. Варшава). Головним завданням Товариство задекларувало налагодження контактів між науковцями та правниками обох країн.

Однак, в середині 90-х років ХХ століття національно-культурні організації польської меншини виявилися неспроможними виробити якусь спільну візію своєї діяльності. Яскравим прикладом існування розбіжностей є виступ професора Г. Стронського на II з'їзді вчених-поляків в Україні, що проходив у грудні 1998 року в Києві. Зокрема, Г. Стронський говорив про своєрідну війну між різними польськими організаціями України і закликав учасників з'їзду сприяти подоланню суперечок²¹. Висловлювався з цього ж приводу і Посол Сейму Республіки Польща П. Мішук, який вбачав проблему в неузгодженості дій керівництва польських організацій та товариств, а також те, що кожна з організацій намагалася реалізувати свою, окрему програму, відмежовуючись від усіх інших організацій.

Як уже зазначалося, СПУ здійснила спробу очолити процес національного відродження поляків в Україні, однак, як показала історія, ініціативнішим у цьому плані виявилось інше об'єднання польських громадських організацій. Ним стала, заснована в січні 1992 року у Львові, Федерація польських організацій в Україні (ФПОВУ), очолена Е. Хмельовою. Головною метою новоутвореної організації стала координація та консолідація дій незалежних польських організацій. До складу Федерації увійшло близько 120 організацій. Аналіз діяльності Федерації засвідчує той факт, що найактивніше ФПОВУ діє у місцях компактного проживання поляків, зокрема, на Житомирщині та Хмельниччині. Під егідою ФПОВУ проводяться: фестивалі художніх колективів польської молоді, польської релігійної пісні, декламаторського мистецтва; літературні конкурси, змагання на краще знання польської мови; підготовка Фестивалів української культури в Перемишлі; опіка над об'єднанням польських учених у Львові (з 1993 року); видання власного друкованого органу – «Бюлетень ФПО в Україні» (з 1994 року); впроваджується програма створення польських бібліотек; проводяться олімпіади для школярів²².

Процес консолідації польських організацій в Україні тривав. 2 листопада 1994 року у Києві товариства «Згода», «Солідарність», Культурно-

освітнє товариство імені А. Міцкевича, київський відділ «Спілки поляків» прийняли рішення створити «Координаційну Раду польських організацій Києва»²³.

В середині 90-х років ХХ століття кількість польських національно-культурних товариств в Україні зростає особливо швидко. Якщо станом на осінь 1990 року в Україні нараховувалося 8 польських національно-культурних товариств, то за рік ця цифра подвоїлася, а на середину 1990-х років уже діяло понад 30 об'єднань, 2 із яких мали всеукраїнський статус²⁴. Поступово складається система національних осередків поляків в Україні.

Організації польської меншини в Україні розповсюджують підручники польської мови та історії, організують відпочинок дітей у літніх таборах в Польщі, проводять огляди художніх колективів, створюють аматорські театри. З грудня 1991 року розпочато видавництво польськомовної газети «Dziennik Kijowski», яка є додатком до газети «Голос України».

Активно діє у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століття національно-культурне об'єднання «Злагода». У 1998 році «Злагоду» від імені Клубу польських публіцистів та комісії Сейму РП було нагороджено статуєткою «Золотий Польонус» – на відзнаку заслуг у популяризації польської культури, патріотичного виховання молоді. Схожі за структурою та родом діяльності польські товариства було створено у Луганську (Клуб любителів польської літератури та культури «Варшава»), Житомирі («Відродження»), Києві («Солидарність»), Новоград-Волинському (Польська організація імені Люблинського), Вінниці («Польський дім») та інших містах. За участю Товариства польської культури у Харківській науковій бібліотеці імені В. Короленка було проведено в березні 1996 року тематичний вечір «Польща: звичаї, традиції, національні свята». У Чернівцях за сприяння обласної державної адміністрації відкрито Польський народний дім.

Одним із найбільших є Товариство польської культури Львівщини, що нараховує близько 3300 членів. Історія його створення сягає 1988 року, його постійна резиденція знаходиться у Львові, а очолює товариство С. Черкас. Після офіційного оформлення члени національно-культурного товариства розпочали роботу над вирішенням питань збереження етнічної самосвідомості, відкриття польських шкіл, створення радіо- та телепрограм, заснування аматорських та професійних творчих колективів, проведення культурних заходів. З грудня 1990 року товариство розпочало видавати двотижневик «Газета Львівська», тиражем 5 тис. примірників²⁵. За посередництвом Товариства польської культури Львівської землі організувалися щорічні літні табори у Польщі для молоді, курси польської мови, лекції з історії та культури Польщі, члени організації взяли на себе опіку над польськими кладовищами.

У 90-х роках ХХ століття з'явилася низка національних осередків польської меншини серед яких:

«Польська світлиця» у Баранівці, «Відродження» у Ємільчино, Незалежне місцеве добродійне товариство «католицький цвинтар», Обласне об'єднання поляків Житомирщини «Полонія», Товариство «Єдність», а також згадана вище Польська організація імені Люблинського в Новоград-Волинському²⁶. Завдяки відносно високій густоті розселення поляків на Житомирщині, а також добре розгалуженій мережі національно-культурних об'єднань саме польська громада Житомирської області є взірцем активності у своїй діяльності, а також є усі підстави стверджувати, що національні, освітні та культурні проблеми полонії тут задовольняються сповна.

Активно діє і Харківське товариство польської культури, що було засноване у 1991 році. При Товаристві діє бібліотека, суботня школа, аматорські художні колективи, видається польськомовна газета «Полонія Харкова». Перша полонійна організація на території Рівненщини утворилася у 1993 році. Нею стало Товариство польської культури Рівненщини імені Владислава-Станіслава Реймонта. Щороку, у вересні, в Рівному проходить Тиждень польської культури. Мережа національних об'єднань поляків на Рівненщині є досить розгалуженою. Так, наприклад, товариства польської культури діють в Острозі, Дубно, Здолбунові, в Кузнецовську та Костополі²⁷.

Одним із шляхів пропагування руху України в європейській простір є підтримка діяльності неурядових громадських структур і полонійних організацій, які активно пропагують ідею європейської інтеграції. Діяльність таких організацій направлена на те, аби допомогти пересічному українцю розібратися у правильності того чи іншого вибору для своєї держави. Яскравим прикладом функціонування такої неурядової громадської структури, яка дбає про українсько-польське зближення на регіональному рівні, є Товариство польської культури на Волині імені Є. Фелінської. У 2009 році польська спільнота Волині заснувала двотижневик «Монітор Волинський», який ось уже понад чотири роки успішно виконує покладену на нього функцію – координатора та оглядача полонійного життя регіону. Видання є двомовним.

Крім товариств культурно-освітнього характеру, на початку ХХІ століття починають створюватися і професійні організації, такі як Осередок польських лікарів, Спілка польських вчителів на Україні тощо. На початку 1999 року було створено Інститут польської культури в Києві, який очолює П. Козакевич. Головною метою закладу стало формування позитивного образу РП, популяризація її культури, економічних реформ, успіхів євроінтеграції.

Важливим завданням і Польщі, і України є забезпечення належних зв'язків польських та українських меншин із країнами свого походження. Польща активно підтримує польську меншину в Україні, переважно через дві організації, створені для підтримки «східних поляків» на території ко-

лишнього Радянського Союзу (це такі напівнезалежні установи, як Польська спільнота (Wspólnota Polska) та Фундація допомоги полякам на Сході (Fundacja Pomocy Polakom na Wschodzie))²⁸. Ці організації надають значну підтримку меншині в розвитку польської мови та культури. На відміну від поляків в Україні, українська меншина в Польщі майже не отримує підтримки від своєї «материнської» держави. До цього часу Українська держава не розробила ефективної стратегії стосовно української діаспори і надає їй дуже обмежену допомогу переважно на основі ініціатив українського Посольства у Варшаві.

І Польща, і Україна відповідають стандартам захисту прав меншин, визначеним Радою Європи. В Україні, згідно з Конституцією та уже згаданим Законом про національні меншини, представникам усіх національностей гарантовано рівні політичні, соціальні та культурні права. В РП, попри тривалі дискусії з цього приводу, не було прийнято окремого закону про національні меншини. Таким чином, питання регулюється Конституцією та окремими статтями відповідних законів, наприклад, про освіту, ЗМІ тощо.

Розширення ЄС, зокрема введення нового візового режиму для громадян України у жовтні 2003 року також торкається питання відносин між Польською державою та польською меншиною на сході, бо полякам в Україні заборонено мати подвійне громадянство. Оскільки Україна не дозволяє мати подвійне громадянство, отже значно обмежує можливість доступу польської меншини до Польщі. До того ж, на поляків в Україні не поширюється дія Закону про репатріацію, прийнятого з метою полегшити переселення поляків із центральноазійських республік до Польщі. Принагідно зауважимо, що ЄС не відіграє важливої ролі в захисті прав меншин, оскільки не має повноважень у цій сфері, хоча захист прав меншин є однією з умов вступу Центральних та Східноєвропейських країн до Євросоюзу. Після розширення в травні 2004 року ЄС вже не може застосовувати різні стандарти до нових та старих членів Союзу, і питанням прав меншин займатиметься переважно Рада Європи, якщо тільки Європейський Союз не розробить та не запровадить певні стандарти в цій сфері, які стосуватимуться всіх (не тільки нових) членів Євросоюзу. Зважаючи на відсутність регуляції ЄС у сфері захисту прав меншин, радикальна зміна ситуації з українською меншиною в РП після її вступу в ЄС є малоймовірною.

Республіка Польща проводить активну політику допомоги польській меншині в Україні, більшість якої потерпає від соціально-економічних негараздів, бо складається із людей, заклопотаних матеріальним виживанням, яким не вистачає ресурсів для проведення культурних заходів для збереження ідентичності. У свою чергу, українська меншина в Республіці Польща має кращі матеріальні умови для організації різних заходів усередині меншини, але незадоволена тим фактором, що проблеми, які

існують ще з минулих часів, так і не було вирішено. Країна походження цих меншин залишається відстороненою від проблем етнічних українців, які проживають поза межами України.

Можна також із впевненістю стверджувати, що українці в Польщі, не розчиняються в масах, не асимілюються, а зберігають свою національну ідентичність, культуру, мову, які, в свою чергу, не мають ментального конфлікту з польською культурою та світоглядом. Цією відсутністю протиставлення себе польському, чи, ширше, західноєвропейському менталітетові, українці ще раз підтверджують те, що вони є інтегральною частиною західного ментально-культурного поля, вигідно, цим самим, відрізняючись від росіян чи сербів, чиї національні ідентичності перебувають у постійному конфлікті із культурою Західної Європи, сприймаючи багатоякі її досягнення, як чужі собі.

¹ Surmacz B. Współczesne stosunki polsko-ukraińskie. Politologiczna analiza traktatu o dobrym sąsiedztwie / B. Surmacz. – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. – Lublin, 2002. – S. 216.

² Декларація про державний суверенітет України // Голос України. – 1990. – 17.07.

³ Закон України «Про національні меншини в Україні» / Верховна Рада. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> – Назва з екрону.

⁴ Договір між Республікою Польща і Україною про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (18.05.1992 р.) // Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів. 1991-1995 рр. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 12-16.

⁵ Сорока М.М. Світ відкриває Україну. Про зовнішню політику української держави у 1990-х рр.: Статті. Документи. Коментарі / М.М. Сорока. – К.: Правда, 2001. – С. 146.

⁶ Заставний Ф.Д. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах) / Ф.Д. Заставний. – Львів, 1991. – С. 67.

⁷ Висоцька Г.В. Українські об'єднання в Польщі як основа культурної діяльності української меншини в Республіці Польща (1989-2011) / Г.В. Висоцька // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Луцьк, 11-12 жовтня 2012 р. / за заг. ред. В.Й. Лажника та С.В. Федонюка. – Луцьк, 2012. – С. 222.

⁸ Калакура О.Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ ст. / О.Я. Калакура. – К.: Знання України, 2007. – С. 418.

⁹ Бабак О.І. Політика Польщі щодо України (кінець 1980-1990-і роки): дис... канд. іст. наук: 07.00.02. / О.І. Бабак / Інститут української археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України – К., 2002. – С. 147.

¹⁰ Стрільчук Л.В., Стрільчук В.В. Інституційні складові українсько-польських гуманітарних взаємин і співробітництва: монографія / Л.В. Стрільчук,

В.В. Стрільчук. – Луцьк: Волинські старожитності, 2013. – С. 132.

¹¹ Макар Ю., Горний М., Макар В. Від депортації до депортації: Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915-1947). Дослідження. Спогади. Документи : У 3 томах. Том 2. – Чернівці: Букрек, 2014. – С. 142.

¹² Gill W. Gill N. Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989–1993 / W. Gill, N. Gill. – Poznań – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszlek, 1994. – S. 72.

¹³ Там само. – С. 74.

¹⁴ Офіційний сайт Товариства «Український Народний Дім» у Перемишлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodnyjdim.org> – Назва з екрану.

¹⁵ Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект / О.О. Рафальський. – К., 2000. – С. 127.

¹⁶ Етнонаціональні процеси в Україні: історія і сучасність / О.Б. Беренштейн та ін.; За заг.ред В.І. Наулка. – К., 2001. – С. 290.

¹⁷ Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність / Л.І. Лойко. – К., 2005. – С. 279.

¹⁸ Моцок В. Польська національна меншина в Україні в 1990-х рр.: досвід національного життя / В. Моцок // Міжнародний Науковий Конрес «Українська історична наука на порозі ХХІ століття». – Чернівці, 2001. – Т. 2. – С. 329–333.

¹⁹ Гарбарук А.С. Початок самоорганізації української колонії на тлі становлення українсько-польських відносин у 1990-х роках / А.С. Гарбарук // Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Луцьк, 11-12

жовтня 2012 р. / за ред. В.Й. Лажніка та С.В. Федонюка. – Луцьк, 2012. – С. 216-221.

²⁰ Глібов В.В., Горун О.Д. Українсько-польські відносини в пострадянський період. Деякі аспекти політичного та економічного співробітництва / В.В. Глібов, О.Д. Горун // Політика і час. – 1997. – № 5-6. – С. 20.

²¹ Slesariewa L. Naukowcy łączą swoje wysiłki / L. Slesariewa // Dziennik Kijowski. – 1998. – № 23. – S. 2.

²² Калакура О.Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ ст. / О.Я. Калакура. – К.: Знання України, 2007. – С. 419.

²³ Медвечук Н. Участь громадських організацій в українсько-польських культурних стосунках: історія і сучасність / Н. Медвечук // Етнічна історія народів Європи. – К., 2001. – Вип. 11. – С. 35.

²⁴ Калакура О. Польська етнічна група в процесі становлення громадянського суспільства в Україні / О. Калакура // Наукові записки ІПЕД НАН України. – 2001. – Вип. 14. – С. 178.

²⁵ Gill W. Gill N. Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989–1993 / W. Gill, N. Gill. – Poznań – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszlek, 1994. – S. 82.

²⁶ Рудницький С. Динаміка реєстрації польських національно-культурних товариств Житомирщини у 1989-2004 рр. / С. Рудницький // Ucrainica Polonica / Київський національний лінгвістичний університет, польське наукове товариство у Житомирі, Інститут славістики Польської АН. – К.; Житомир, 2005. – Т.2. – С. 146.

²⁷ Національно-культурні товариства Рівненщини. Довідник. – Рівне, 2008. – С.15.

²⁸ Gasowski T. Państwo Polskie Wobec Polakow na Wschodzie. Poszukiwanie Modelu Polityki / T. Gasowski. – Kraków, 2000. – S. 165.